

IPARD Makine ve Ekipman Desteklerinin Mardin Tarımına Etkisi

Haktan CİHANGİR, Bilal BİLGİÇ, Tahsin ABA

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Mardin
haktan.cihangir@tkdk.gov.tr

Geliş Tarihi (Received): 03.06.2015 Kabul Tarihi (Accepted): 09.06.2015

Özet: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) misyonu; AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, ülkemizde kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerde kullanılmasını sağlamaktır. Kurum, AB tarafından aday ve potansiyel aday ülkeler için öngörülen IPARD bütçesini kullandırmaya yetkili ve AB tarafından akredite edilmiş ülkemizdeki tek kurumdur. IPARD Programında makina ekipman alımlarının desteklenmesi, kırsal alanda belirlenen bazı tarımsal makina ve ekipman alımlarına yönelik yapılacak harcamaların hibe olarak finansman yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışma 2013-2015 döneminde IPARD hibe desteği kapsamındaki tarımsal alet ve makinaların Mardin İl'ine yaptığı katkı incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Mardin İl'inde IPARD hibe kapsamında desteklenen makine çeşidi ve sayısının yıllara göre değişimi de ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mardin, IPARD, makine ve ekipman desteği

The Impact of IPARD Machinery and Equipment Supports on Mardin's Agriculture

Abstract: The mission of the Agricultural and Rural Development Support Institution (ARDSI) is contributing to national development by effectively delivering funds provided by the EU and national sources to the target group pursuant to rural development programmes. ARDSI is the only one accredited institution by the EU Commission in Turkey for implementing IPARD programme which is implemented for candidate and potential candidate countries. In the IPARD program supporting of machinery equipments purchasing is carried out by financing as grants certain parts of some expenses made for purchase of some agricultural machinery and equipments designated in rural areas. In this study, the effect and contribution of these IPARD support programs of the development of the number of agricultural equipment/machinery were analyzed between 2013-2015 in Mardin Province. Also the variation of kinds and numbers of the machine kinds which are supported by IPARD grant scope in Mardin by years has been put forward.

Key words: Mardin, IPARD, supporting of agricultural machinery equipments

GİRİŞ

Tarım ve hayvancılıkta mekanizasyon, tarımsal ve hayvancılık işlemlerinde makine-ekipman ve enerji kullanılmasını ifade etmektedir. Bu yöntemle hem daha hızlı hem de daha büyük kapasitede üretim yapılabilmektedir. Tarımda ve hayvancılıkta makine kullanımı sonucu, verim artışı sağlanmakla beraber ayrıca kırsal bölgelerde yeni üretim yöntemlerinin uygulanmasına da katkı yapmaktadır.

Türkiye'de tarım sektörünün gelişimini sağlamak için günümüze kadar çeşitli isimler altında destekler

verilmiştir. Makine ve ekipman alımı, tarım ve hayvancılıkta verilen destekler kapsamındadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile TKDK tarafından; Kırsal Kalkınma Programı kapsamında hibe ve destekler verilmektedir. Verilen hibe ve destekler yapılacak yatırımın ortalama %50'sini karşılamaktadır. Bunun yanında, Ziraat Bankası ile Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından düşük faizli yatırım ve işletme kredisi imkânı da sunulmaktadır (Anonim, 2013).

Tarımsal ve hayvansal üretiminde mekanizasyonun en önemli faktörlerden birinin olduğu düşüncesi günümüzde yaygınlık kazanmıştır. Keskin ve Erdoğan (1992) tarımsal üretimi hayvansal ve bitkisel üretim olmak üzere iki ana grupta sınıflandırmış, ancak her iki ana grupta da üretimin hemen her aşamasında değişik mekanik araçlara, alet ve makinalara gereksinim duyulduğunu belirtmişlerdir. Altay ve Turhal (2011), mekanizasyon tarımda üretimin, iş veriminin ve iş kalitesinin artırılmasında, işin kolaylaştırılmasında, maliyetin düşürülmesinde, işletmelerin modernleştirilmesinde, yeni iş alanlarının açılmasında, tarım nüfusunun sosyo-ekonomik yönden geliştirilmesinde büyük öneme sahip olduğunu bildirmişlerdir. Sessiz ve ark., (2012) ise tarımda kullanılan tarımsal üretim teknolojileri; toprak, ilaçlama, gübreleme, sulama ve girdilerin etkin kullanımını olanaklı kılan ve verimliliği sağlayan unsurun tarımsal mekanizasyon olduğunu beyan etmiştir.

Bu çalışmada 2012 yılında kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Mardin İl Koordinatörlüğü'nün IPARD hibe kapsamında desteklediği tarımsal ve hayvansal mekanizasyon çeşidi ve sayısının yıllara göre değişimi ile Mardin İli'ne yapmış olduğu katkı ortaya konulmuştur.

IPARD

IPARD programı, Avrupa Birliği (AB) tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere destek olmak amacıyla oluşturulan, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) Kırsal Kalkınma bileşenidir. 2007-2013 yıllarını kapsayan IPARD programı, Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal Kalkınma Politikası ve ilgili politikaların uygulanması ve yönetimi için uyum hazırlıklarını ve bu kapsamda politika geliştirilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), 18 Mayıs 2007 tarihinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı olarak 5648 sayılı kanunla, AB ve uluslararası kaynakları kapsayacak şekilde, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. AB komisyonu tarafından akredite edilen TKDK, 1. ve 2. faz olmak üzere toplam 42 ilde teşkilatlanmasını gerçekleştirerek, 2011 yılından itibaren proje kabulüne başlamıştır.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme (TKDK) Mardin İl Koordinatörlüğü; İl Koordinatörü ve "Proje Başvuru Yönetimi", "Yerinde Kontrol", "Ödeme Talep İşlemleri" ve Destek Hizmetleri Birimi olmak üzere 4

ayrı birimden oluşuyor. Birimlerde 22 Uzman ile 7 Destek Personeli görev yapmaktadır. 2. faz iller kapsamında kurulan Mardin İl Koordinatörlüğü ise 2013 yılından itibaren proje kabulüne başlamıştır. Ayrıca "2014-2020 dönemi IPARD 2 Programı", 27 Ocak 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından resmen onaylanmıştır. Yeni IPARD 2 programı ile birlikte destek verilecek sektör ve ödenecek hibe oranlarında artış sağlanacaktır. (tkdk.gov.tr., 2015).

IPARD Kapsamında Desteklenen Sektörler:

1-Hayvancılık Desteklemeleri

2-Tarım ve Hayvancılık Ürünlerinin İşlenmesine Yönelik Desteklemeler

- Et ve Et Ürünlerinin İşlenmesi Pazarlanması
- Meyve ve Sebzelerin İşlenmesi Pazarlanması
- Su Ürünlerinin İşlenmesi Pazarlanması

3-Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi

- Arıcılık-Tıbbi Aromatik Bitkiler- Süs Bitkileri
- Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi
- Kırsal Turizm

MATERYAL ve YÖNTEM

Bu çalışmanın verilerini, 2013-2015 yılları arasında İpard kapsamında yer alan sektörlerden süt üreten işletmeler, arıcılık, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği ile süs bitkileri yetiştiriciliği gibi farklı proje kapsamında Mardin İlinde %50 hibe olarak alınan makine ve ekipmanların sayısı ve maliyeti oluşturmaktadır. Veriler Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Mardin İl Koordinatörlüğü'nden alınmıştır. Bu veriler kullanılarak çizelgeler oluşturulmuştur.

BULGULAR ve TARTIŞMA

2012 yılında kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Mardin İl Koordinatörlüğü'nün 2013-2015 yılları arasında sektör bazlı desteklenen yatırımlar ile ilgili bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir. Çizelge 1 incelendiğinde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarım, hayvancılık, kırsal turizm gibi farklı sektörlerde hibe desteği verdiği açıkça görülmektedir. Bu çalışmamızda sadece tarım ve hayvancılık bazında hibe desteği alan projeler dikkate alınmıştır. Çizelge 1'de sektör bazında en fazla desteklenen yatırımların süt üreten tarımsal işletmeler olduğu görülmektedir. 14 adet süt üreten işletmelere toplam 8.167.789,50TL'lik hibe desteği sağlanmıştır.

Mardin İl Koordinatörlüğü'ne proje sayısı olarak en fazla 78 adet arıcılık sektörüne hibe desteği verilmiştir.

İpard programı kapsamında 2013 ile 2014 yılı TKDK Mardin İl Koordinatörlüğü tarafından desteklenen makine ekipmanların sayısı ile TL cinsinden tahakkuku sırasıyla Çizelge 2' ve Çizelge 3'te verilmiştir. Çizelge 2'ye göre 2013 yılında 35 farklı makine çeşidinden, toplam 7.137.369,54 TL'lik makine ekipman hibe desteği yapılmıştır. Söz konusu hibe desteğinde en yüksek destekleme tutarı 42 adet traktör için 3.669.942,34 TL'lik destek sağlanmıştır. 2013 yılında Mardin İl Koordinatörlüğü makine ekipman sayısı bakımından arıcılık faaliyetlerine en fazla desteği verildiği görülmektedir. 2013 yılında 10.698 adet kovana toplam 1.595.512,00 TL'lik hibe desteği sağlanmıştır. Ayrıca 2013 yılında süt üreten işletmelere makine ekipman alımı kapsamında daha fazla destek verilmiştir (Çizelge 2.).

2014 yılında ise İpard programı kapsamında TKDK Mardin İl Koordinatörlüğü tarafından desteklenen makine donanım sayısı 2013 yılına göre daha fazla olmuştur. Çizelge 3'e göre 2014 yılında 63

farklı makine ekipmana toplam 5.360.657,68TL'lik destek sağlanmıştır. Bu ekipmanlar arasında en fazla hibe desteği 2013 yılında olduğu gibi arıcılık sektörüne verilmiştir. 2014 yılında 11614 adet kovana toplam, 1.751.342,70 TL hibe desteği sağlanmıştır. Çizelge 2 ve Çizelge 3 incelendiğinde Mardin İl'inde arıcılık sektöründe ilkel kovanlardan modern kovanlara geçiş sağlanması ile kovan başına bal üretiminin artırılması, bal üretimi yanında diğer arıcılık ürünlerinin üretilmesi katkı sağlayacağı düşünülmektedir

2013 yılı ve 2014 yılı makine ekipman ile ilgili çizelgeler incelendiğinde, en fazla makine ekipman desteğinin süt üreten çiftliklere verildiği anlaşılmaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile süt sağım makineleri ve süt sağım tesisleri entansif süt sığırcılığı işletmelerinin vazgeçilmez araçlar olduğu görülmektedir. Bu konuda Çetin (1995), benzer beyanatta bulunmuş olup, bu araçlarla sağım mekanizasyonu ve otomasyon sağlandığını, bunun yanında daha yüksek verim ve hijyenik sütün, elde edildiğini bildirmiştir.

Çizelge1. Mardin İl Koordinatörlüğü'nün 2013-2014 yılları arasında sektör bazlı desteklenen yatırımlar ile ilgili bilgiler Sektör Bazlı Hibe Destekleri

Alt tedbir/sektör adı	Sözleşmeye bağlanan proje sayısı	Toplam yatırım tutarı (tl)	Toplam destek tutarı (tl)	Ödenen hibe tutarı (tl)
Süt Üreten Tarımsal İşletmeler	14	28.156.701,06	17.209.498,75	8.167.789,35
Et Üreten Tarımsal İşletmeler (Kırmızı Et)	6	8.611.070,05	5.382.511,94	2.394.638,69
Et Üreten Tarımsal İşletmeler (Beyaz Et)	1	1.000.125,90	650.081,83	0,00
Süt ve Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	1	4.850.567,83	2.425.283,91	643.189,63
Arıcılık	78	11.486.013,05	5.743.006,61	5.423.727,07
Kimyon Üretimi	6	566.797,11	283.398,55	282.998,55
Serada Süs Bitkisi Yetiştiriciliği	3	1.485.204,15	742.602,07	365.096,06
Mısır Kurutma-Kırma ve Paketleme Tesisleri	15	14.684.227,93	7.342.113,96	2.985.642,78
El Sanatları	1	631.362,43	315.681,22	141.447,34
Bakliyat Paketleme	1	1.024.566,00	512.283,00	0,00
Otel-Pansiyon-Apart	3	2.620.231,98	1.294.898,06	396.230,77
Halı Saha	1	472.560,38	236.280,19	223.407,12
Aquapark	1	981.020,41	490.510,21	477.985,20
TOPLAM	131	76.570.448,28	42.628.150,30	21.502.152,56

ÖNEMLİ: "2014-2020 Dönemini kapsayan İPARD II Programı" 27 Ocak 2015 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. İPARD II Programında, yukarıda bulunan mevcut sektörler desteklenmeye devam edilecektir. Bu mevcut sektörler ek olarak "tarım çevre-iklim-organik tarım", "yerel kalkınma stratejilerinin uygulanması" ve "kırsal altyapı hizmetleri" İPARD II Programı kapsamına alınmıştır. Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve iş geliştirme sektöründe "Yenilenebilir enerji", "makine parkları" ve "mantar" da desteklenecek olan sektörler eklenmiştir. İPARD I'den farklı olarak destek kapsamında, manda sütü üretimi, yumurta tavukçuluğu ve kaz yetiştiriciliği eklenmiştir. Ayrıca bazı sektörlerde hibe oranlarında artışlar olmuştur.

Çizelge 2. IPARD programı kapsamında 2013 yılı TKDK Mardin İl Koordinatörlüğü tarafından desteklenen makine ekipmanlar

	Makine Ekipman Adı	Birim	Adet	Ödenen (TL)
1	Ahşap Karavan	Adet	7	57.600,00
2	Bal Süzme Makinesi Veya Düzeneği	Adet	5	4.330,00
3	Balmumu Eritme Kazanı	Adet	1	250
4	Basıncılı Yıkama Makineleri	Adet	1	4.350,00
5	Buzağı Kulübesi	Adet	50	44.600,00
6	Emzirme Kovası	Adet	112	5.695,20
7	Gübre Pompası	Adet	3	53.800,00
8	Gübre Karıştırma Makinesi	Adet	4	114.000,00
9	Gübre Seperatörü	Adet	1	43.000,00
10	Hayvan Fırçası	Adet	19	35.250,00
11	Hayvan Sıkıştırma Sistemi	Adet	1	3.000,00
12	Hayvan Yatağı	Adet	120	20.640,00
13	Hayvan Kantarı	Adet	1	30.000,00
14	Hayvan Ayak Banyoluğu	Adet	2	1.010,00
15	Hayvan Suluğu	Adet	83	32.550,00
16	Jeneratör	Adet	3	53.450,00
17	Kovan	Adet	10698	1.595.512,00
18	Manuel Süt Sağım Makinesi	Adet	1	4.365,00
19	Otomatik Gübre Sıyırıcı	Adet	4	79.950,00
20	Otomatik Süt Sağım Sistemi	Adet	4	486.900,00
21	Römork	Adet	30	320.630,00
22	Sıvı Gübre Taşıma Ve Dağıtma Tankı	Adet	1	26.000,00
23	Süt Kalite Test Cihazı	Adet	1	7.450,00
24	Süt Soğutma Ve Depolama Tankı	Adet	3	133.200,00
25	Süt Depolama İçin Ön Soğutma Sistemi	Adet	1	5.400,00
26	Süt Sağım Odası İçin Basıncılı Yıkama Sistemi	Adet	2	7.000,00
27	Süt Sağım Odası İçin Köpük Üretim Jeneratörü	Adet	2	4.000,00
28	Tesfiye Bıçağı	Adet	1	1.850,00
29	Traktör	Adet	42	3.669.942,34
30	Yatak Durak Demir Seti	Adet	240	63.720,00
31	Yem Ezme Makinesi	Adet	1	8.500,00
32	Yem Hazırlama Ünitesi	Adet	1	33.500,00
33	Yem Karma Ve Dağıtma Römorku	Adet	3	119.000,00
34	Yemlik Kilit Seti	Adet	240	36.720,00
35	Yemlik	Adet	92	30.205,00
	Toplam			7.137.369,54

Çizelge 3. IPARD programı kapsamında 2014 yılı TKDK Mardin İl Koordinatörlüğü tarafından desteklenen makine ekipmanlar

	Makine Ekipman Adı	Birim	Adet	Ödenen (TL)
1	Bal Sağım Çadırı	Adet	1	340,00
2	Bal Süzme Makinesi Veya Düzeneği	Adet	7	20.647,88
3	Balya Makinesi	Adet	1	47.500,00
4	Baraka	Adet	1	16.700,00
5	Diskaro	Adet	1	22.175,00
6	Dikrotovatör	Adet	1	23.000,00
7	Ekim Makinesi (Mibzer)	Adet	1	10.593,48
8	Gübre Karıştırma Makinesi	Adet	4	44.520,00
9	Gübre Seperatörü	Adet	3	131.325,25
10	Gübre Pompası	Adet	1	7.810,00
11	Güneş Enerjisi Sistemi	Adet	5	46.901,24
12	Harman Makinesi	Adet	1	19.150,00
13	Hayvan Kantarı	Adet	1	4.000,00
14	Hayvan Suluğu	Adet	51	36.689,05
15	Hayvan Fırçası	Adet	21	37.814,80
16	Hayvan İlaçlama Pülverizatörü	Adet	2	52.601,00
17	İlaçlama Ve Sulama Sistemi	Adet	1	18.446,00
18	Jeneratörler	Adet	6	142779,76
19	Katı Gübre Dağıtma Römorku	Adet	1	140.400,00
20	Kazma Makinesi (Dip Patlatan)	Adet	1	7.800,00
21	Karavan	Adet	4	75.500,00
22	Kovan	Adet	11614	1.751.342,70
23	Kurutma Makinesi	Adet	1	267.628,00
24	Kültivatör	Adet	1	4.800,00
25	Yağmurlama Borusu	Adet	1860	19.331,20
26	Manuel Süt Sağım Makinesi	Adet	1	1.500,00
27	Mısır Silaj Makinesi	Adet	1	44.800,00
28	Motorlu Çapa Makinası	Adet	1	8.800,00
29	Mısır Kurutma Ve Soğutma Makinesi	Adet	1	218.980,00
30	Mısır Kurutma Makinesi*	Adet	1	361.252,00
31	Ot Silaj Makinesi	Adet	1	8.000,00
32	Ot/Çayır Bıçme Makinesi	Adet	1	47.500,00
33	Otomatik Süt Sağım Sistemi	Adet	1	110.500,00
34	Otomatik Gübre Sıyırıcı	Adet	4	44.238,00
35	Pulluk	Adet	2	14.685,10

Çizelge 3. Devamı

36	Pulverizatör	Adet	1	5.500,00
37	Rotovator	Adet	1	30.500,00
38	Propolis toplama ızgarası	Adet	1065	7.020,00
39	Polen Kurutma Makinesi	Adet	1	4.556,13
40	Sac Yemlik	Adet	365	1.825,00
41	Seralar İçin Otomasyon Sistemi (Işık, Sulama, Gübreleme, Isıtma)	Adet	1	33.856,00
42	Sera İçi Elektrik(Pano) Sistemi	Adet	1	52.750,00
43	Sır Alma Sehpası	Adet	1	450,00
44	Sıvı Gübre Taşıma Ve Dağıtma Römorku	Adet	1	46.339,30
45	Sıvı Gübre Taşıma Ve Dağıtma Tankı	Adet	2	73.900,00
46	Silaj Paketleme Makinesi	Adet	1	187.000,00
47	Silaj Blok Kesme Makinesi	Adet	1	3.900,00
48	Süt Depolama İçin Ön Soğutma Sistemi	Adet	2	10.460,46
49	Süt Kalite Test Cihazı	Adet	1	5.500,00
50	Süt Sağım Odası İçin Köpük Üretim Jeneratörü	Adet	2	3.000,00
51	Süt Soğutma Ve Depolama Tankı	Adet	2	82.000,00
52	Süt Transfer Pompası	Adet	1	2.150,00
53	Tahıl Depolama Silosu Ve Aksesuarları	Adet	1	148.059,00
54	Tapan	Adet	1	4.100,00
55	Römork	Adet	18	237.266,88
56	Traktör Ön Veya Arka Yükleyici	Adet	4	82.550,00
57	Travay	Adet	2	7.984,10
58	Traktör	Adet	2	158.935,19
59	Yemlik Kilit Seti	Adet	472	172.902,00
60	Yatak Durak Demir Seti	Adet	180	31.200,00
61	Yem Karma Ve Dağıtma Römorku	Adet	3	117.127,75
62	Yabani Arı Kapanı	Adet	20	280,00
63	Yem Hazırlama Ünitesi	Adet	1	39.495,41
Toplam				5.360.657,68

*Sektör bazlı olarak 15 adet mısır kurutma ile ilgili proje sözleşme imzalanmıştır. (Çizelge 1) Mısır kurutma makine hibe desteğini alan 1 adet proje bulunmakta olup, diğer projeler hibe desteğini henüz almamıştır.

2013 yılı ve 2014 yılı makine ekipman ile ilgili çizelgeler incelendiğinde, ayrıca 2014 yılında desteklenen makine ekipman sayısı 2013 yılına göre fazla olmasına rağmen, destek tutarı daha düşük olmuştur. Bunun sebebi 12. Çağrı ilanından (2014 yılı) itibaren TKDK makine ekipman destek kaleminde olan traktörün, 2014 yılında destek kapsamından

çıkarılmasıdır. Bu yüzden 2014 yılı destekleme tutarı 2013 yılına nazaran daha düşük olmuştur.

SONUÇ

Koordinatörlüğümüz tarafından yetki devri sürecinin başarıyla tamamlanmasının ardından ilimizde yürütülecek tanıtım faaliyetleri ile potansiyel başvuru

sahiplerinin IPARD fonlarından yararlanmak amacıyla yatırım projesi hazırlamaları teşvik edilecektir.

IPARD programı destekleriyle yapılacak projelerin, Mardin'in tarım ve hayvancılık yatırım potansiyelini geliştirmesinde özellikle süt çiftliğine verilen

desteklerin önümüzdeki dönemlerde önemli katkılar sunacaktır. Bu anlamda tarım işletmelerine yönelik; makine ve ekipman alımı, tesis kurulumu ve modernizasyonu gibi konulara yönelik verilen desteklerin sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır.

LİTERATÜR LİSTESİ

- Anonim. 2013. Kayseri, Sivas ve Yozgat'ta Et ve Süt Sığırcılığı Sektörüne Verilen Devlet Destekleri, <http://yatirim.oran.org.tr/2013/07/kayseri-sivas-ve-yozgatta-et-ve-sut-sigirciligi-sektorune-verilen-devlet-destekleri>, (Erişim: 25.07.2014)
- Altay, F., Turhal, K., 2011. Bilecik İlindeki Tarımsal Mekanizasyonun Durumu ve Çözüm Önerileri, 6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11), 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey

<http://www.tkd.gov.tr/#> (10.05.2015).

- Keskin, R. ve Erdoğan, D., 1992. Tarımsal Mekanizasyon (II. Baskı), Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları 1254, Ankara.
- Sessiz, A, Eliçin, A. K, Esgici, R. ve Tantekin, F., 2012. Tarım makineleri hibe programının Diyarbakır ilinin mekanizasyon gelişimine katkısı. 27. Tarımsal Mekanizasyon Ulusal Kongresi, 5-7 Eylül, 33-38, Samsun.